

Список літератури

1. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія / Коломієць Л.В. – К. : Вид. центр «Київський університет», 2004. – 522 с.
2. Новикова М. Миф и антимиф: М.Лукаш / Марина Новикова // Міфи та місія. – К., 2005. – С. 40–48.
3. Савчин В.Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу: дис. ... канд.філол.наук: 10.02.16 / Савчин Валентина Романівна. – Львів : [б. в.], 2006. – 234 с.
4. Тороп П. Тотальный перевод / Пеэтер Тороп. – Тарту : Изд-во Тартус. ун-та, 1995. – 220 с.
5. Toury G. Translation, literary translation and pseudotranslation / Gideon Toury // Comparative Criticism. – Cambridge, 1984. – Vol. VI. – P. 73–85.

Рассмотрены особенности творческой деятельности выдающегося украинского переводчика Николая Лукаша в контексте теории полисистемы. Освещены принципы переводческой установки Николая Лукаша, определено место его творчества в полисистеме украинской литературы XX века.

Художественный перевод, полисистема, переводческая установка.

The article observes the peculiarities of the creative work of Mykola Lukash – the outstanding Ukrainian translator, within the scope of the polysystem theory. The principles of Mykola Lukash's translation guidelines and his works' place in the 20th century Ukrainian literature polysystem are also highlighted in the article.

Literary translation, polysystem, translation guidelines.

УДК 811.112.2:81'25

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Л.В. Жукова, кандидат філологічних наук

Проаналізовано проблему перекладу іншомовної лексики українською мовою, а також простежуються шляхи проникнення іншомовних слів в українську мову.

Іншомовна лексика, безеквівалентна лексика, транскрипція, калькування.

© Л.В. Жукова, 2013

У сучасній мовознавчій науці поняття “безеквівалентна лексика” порівняно нове. Воно відображує національно-культурну своєрідність кожної мови на лексичному рівні, називає поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві іншим культурам. Інакше, безеквівалентна лексика – це так звані реалії, які не мають еквівалентів у мовах сусідніх країн.

Як правило, безеквівалентна лексика становить не більше 6–7 % від загальної кількості активно вживаних лексичних одиниць і відображує майже всі етнонаціональні елементи. Реалії – це слова, які найбільш яскраво відображають своєрідність культури народу-носія, особливості якої можуть бути невідомі людині з іншої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку деяких вчених, безеквівалентна лексика включає в себе безеквіваленти, що утворилися внаслідок своєрідного членування мовних картин світу (укр. доба – нім. 24 Stunden). До безеквівалентної лексики можна зарахувати слова-реалії, деякі звороти.

Переклад реалій є цікавою та відповідальною працею. Недостатнє знання історії, культури, звичаїв, суспільного ладу, особливостей політичного життя може стати причиною неадекватного перекладу [2, с. 39]. На підставі численних досліджень у перекладознавстві видокремлюють кілька груп реалій: побутові, етнографічні, міфологічні, ономастичні, реалії світу природи, реалії державно-адміністративного укладу та суспільного життя, асоціативні реалії та інші.

Побутові реалії стосуються житла та особливостей побудови (фахверк у Німеччині), інструментів, одягу, харчів (шнапс – німецька горілка), види занять та професії, грошових знаків та мір (марка – колишня грошова одиниця в Німеччині) тощо.

Етнографічні та міфологічні реалії охоплюють етнічні й соціальні групи (Oberdeutsche und Niederdeutsche – верхні та нижні німці), регіональні звертання, народні свята й танці, назви богів, міфологічних й казкових персонажів (Крампус та Святий Ніколаус у нім. та Дід Мороз в укр.)

Реалії світу природи містять назви тварин, рослин, ландшафтів, яких немає в мовах інших країн.

Німецький письменник Й.В. Гете казав: «Wer den Dichter will verstehen, soll in Dichters Lande gehen», що в перекладі означає: «Хто хоче зрозуміти поета, мусить побувати на його Батьківщині». Цей вислів вказує на те, що різні народи мають свої особливості мови, свої розуміння одних і тих самих думок.

Мета дослідження – розгляд основних способів відтворення реалій та безеквівалентної лексики, які прийнято використовувати у практиці перекладу.

Виклад основного матеріалу. У практиці перекладу загальноприйнятими вважають п'ять основних способів відтворення реалій та безеквівалентної лексики: транскрипція, гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, перифрастичний переклад, калькування. Загалом відтворення ґрунтується на трьох основних аспектах слова: на формальній транскрипції, змістовому гіпогіперонімічному й компонентному перекладі та комунікативному коментарі.

Транскрипція – це запис іншомовного слова літерами мови перекладу, який має на меті досягти максимального наближення до звукового складу оригінального слова наприклад: (die Wehrmacht – вермахт, der Bundestag – бундестаг). Орієнтовні значення таких транскрипцій можна зрозуміти з контексту. Їх звукова форма незвична для мови перекладу. Транскрипція потрібна там, де слід підкреслити лексичну короткість позначення та підкреслити специфічність реалії, відсутньої у мові перекладу.

Правильне вживання оригінального звучання назв – це також вияв поваги до народу. Наприклад, ім'я великого князя Київської Русі Ярослава Мудрого німецькою звучить як Jaroslaw der Weise. Це означає, що під час перекладу смислово значущих власних імен, прізвищ і географічних назв спрацьовує трохи інший принцип. Сміслові ім'я – це своєрідний троп, рівновартний метафорі чи порівнянню і використовуваний у стилістичних намірах для характеристики персонажа або соціального середовища. Воно незамінне там, де є гротеск, гіпербола, певний підтекст. Коли власні імена семантично значущі, то втрати при транскрипції бувають надто значні.

Особливо багато читач може втратити, коли перекладач при художньому перекладі просто транскрибує власні імена, які мають велике змістове значення в художньому творі, наприклад: прізвиська: Півтора Лиха («Фата Моргана» Коцюбинського), Лобода («Собор» Гончара); прізвища: Многогрішний («Тигролови» Багряного), Прийдеволя («Борислав сміється» Франка), Підвечеря, Горб та інші [5, с. 30].

Надмірне транскрибування реалій, спрямоване на максимальне відтворення національного колориту, може спотворити сприйняття тексту через постійні натикання на непотрібні екзотизми.

Певною мірою ці проблеми допомагає зняти гіпогіперонімічний (узагальнено-приблизний) переклад. Він полягає у використанні родо-видових понять при відтворенні оригіналу мовою перекладу, тобто передача реалії деякою мовною одиницею, яка має ширше значення, ніж та, яку перекладають. За своїм значенням це прийом генералізації, який дуже часто використовують. Він дає змогу відмовитися від транскрипції та змінити поняття, різниця між якими в умовах даного контексту незначна. Прикладом може слугувати: der

Gastarbeiter – іноземний робітник, робітник-емігрант, «гостьовий» робітник; der Blaubrief – синій конверт з повідомленням про звільнення [1. с. 27].

Ще одним способом перекладу реалій та безеквівалентної лексики є калькування, наприклад: (der Bundespräsident – федеральний президент).

Калькування – особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються поелементно матеріальними засобами мови-сприймача. Калькування своєрідно відображує суть перекладу як процесу біполярного: адже мета перекладу – перетворити цільовою мовою оригінальний текст. Така ж і суть калькування. Цей метод, що передбачає відтворення внутрішньої форми слова, а разом з нею – структури образного переносу значень, активізує словотворчі засоби, дає поштовх до утворення семантично містких неологізмів.

Розрізняють повне і часткове калькування. У разі повного калькування слова або словосполучення буквально перекладаються. Точна калька в лексичному й семантичному відношеннях повністю збігається з відповідником у мові-джерелі. За часткового калькування вислови частково перекладають, а частково будують з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком. Але такий метод не завжди спрацьовує, тому що деякі словосполучення та більшість фразеологізмів не можна перекласти способом калькування, оскільки за дослівного перекладу втрачається певний семантичний зміст.

Варто відзначити такий спосіб перекладу як контекстуальний переклад. Цей прийом за своїм принципом схожий з уподібнюючим перекладом та протиставлений словниковому, оскільки слово, яке перекладають з використанням цього прийому, може мати відповідності, які відрізняються від наведених у словнику. В даному випадку головною орієнтацією для перекладача є контекст, тому сам спосіб «полягає в заміні словникового відповідника під час перекладу контекстуальним, логічно пов'язаним із ним». Ілюстрацією такого перекладу може бути переклад фрази «Entschuldigung, wir haben keine Speisen im Menü!» - «Вибачте, але ми не зможемо Вам подати форшмак. У нас немає німецької кухні».

Якщо неможливо створити відповідність указаними вище способами, для перекладу безеквівалентного слова використовується опис, який розкриває значення безеквівалентного слова за допомогою розгорненого словосполучення. Нерідко використання транскрипції або кальки для перекладу безеквівалентного слова супроводжується описом значення цього слова в спеціальній примітці або виносі [3, с. 17]. Це уможливорює поєднання стислості й економності засобів виразу, що притаманні транскрибуванню і калькуванню, із за-

безпеченням повного розуміння оказіональної відповідності перекладу. Роз'яснивши одного разу значення одиниці, яка перекладається, перекладач може надалі використовувати транскрипцію або кальку вже без пояснень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проблема дослідження методів перекладу безеквівалентної лексики залишається відкритою. Це пов'язано не тільки з різноманітними поглядами перекладачів щодо цього питання, але й від значної кількості факторів та нюансів, які впливають на його вирішення.

Список літератури

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С.Влахов, С. Флорин. – М.: Высш. шк., 1986. – 278 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів) / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 216 с.
3. Мартиневский В. М. Страноведческие реалии немецкого языка / В. М. Мартиневский. – Минск: Высш. шк., 1986. – 159 с.
4. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови/ Відп. ред. В.М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1977. – 237 с.
5. Огуй О.Д. Актуальні проблеми німецько-українського перекладу. / О.Д. Огуй. – Чернівці: Рута, 2004. – 256 с.

Проанализирована проблема перевода иноязычной лексики на украинский язык, а также прослеживаются пути проникновения иноязычных слов в украинский язык.

Иноязычная лексика, безэквивалентная лексика, транскрипция, калькирование.

The article deals with the problem of translation of foreign vocabulary, the ways of foreign words penetration into the Ukrainian language.

Foreign vocabulary, culture-specific vocabulary, transcription, calking.